

podání družstev, zrovna tak jakoby nebylo možno abstrahovat od poskytovaných návratků a zisků zadržovaných k akumulaci kapitálové. Podle autora bylo by omylem domnívati se, že konsumy usilují prodávat značně pod cenou soukromého obchodu; vždyť hlavně návratek je dostatečnou formou, v níž se může projevit konečný výsledek družstevní politiky distribuční. Vysoké návratky znamenají zpravidla prodej za běžné (obecné) ceny. Je pravda, poznamenává autor, že naše konsumní družstevnictví stejně jako rakouské a částečně i německé není v tom směru mezi předními; věnovalo se více tvoření rezervních fondů a tvoření nových podniků a závodů, v čemž se konec konců projevují i důsledky války. Družstevní ceny, srovnáme-li je přímo s cenami obecnými, jsou skoro vesměs nižší. V úhrnných průměrných cenách jsou konsumy dražší jen u několika málo zboží, v mnoha družích jsou konsumy lacinější o dosti značný rozdíl, jenž dosahuje 10 až 16%. Pro soubor všech 35 měst, v nichž se konalo statistické šetření, vychází rozdíl o 5,1%. Fajfr dochází k tomuto všeobecnému závěru: „Přes všechny výhrady, které platí pro cenovou statistiku vůbec, pokládám za odůvodněný aspoň ten soud, že jsou družstevní konsumy opravdu lacinější. Oč jsou lacinější, nedá se ovšem s naprostou přesností zjistit, a ani nejpřesnější zjištění nemůže zcela uspokojit, provede-li se jen jednou za delší čas“ (str. 32).

Fajfrova studie, opatřená stručným francouzským résumé, je i cenným příspěvkem k mezinárodnímu řešení otázky racionalisace oběhu zboží. S tohoto hlediska nutno jen vítati, že její překlad přinesla „Die Konsumgenossenschaft“, Organ des Verbandes deutscher Wirtschaftsgenossenschaften und des Gec-Verbandes v Praze, (ročník 15., číslo 31.—32. ze dne 31. července 1933).

A. Klmt.

ERNEST POISSON: LA POLITIQUE DU MOUVEMENT COOPÉRATIF FRANÇAIS. Presses Universitaires de France, Paris, 1929. Stran 256 za 10 fr.

Družstevní hnutí jest vedeno dvěma základními myšlenkami, vycházejícími z fakt, totiž myšlenkou hospodářského přetvoření společnosti a myšlenkou organizace ukojení potřeb v zájmu spotřebitele. Znalost zákonů družstevních dovoluje vyvoditi vědeckou domněnku budoucího združstevnění společnosti, ve které bude zkoumání uspokojení potřeb vzpruhou hospodářského života. Tyto zákony jsou: 1. družstvo rozvrhuje přebytky mezi členstvo v poměru k nákupům; 2. všichni členové mají stejné právo na řízení družstva; 3. členové mají právo pouze na část družstevního kapitálu, kterou do družstva vložili; jisté aktivum družstva náleží družstvu; hodnota podílů nesmí převýšiti jich upisovací hodnotu; 4. zboží prodává se za ceny běžné v soukromém obchodě. Z uvedených organizačních zákonů vyplývá, že spotřební družstva mají v sobě možnost nekonečného rozpětí a že jejich rozvoj jde ruku v ruce s hospodářským vývojem dnešní společnosti.

Z družstevní myšlenky hospodářského přetvoření společnosti vyplývá nutně „sjednocování“ všech organických složek hnutí, a z myšlenky hájení zájmů spotřebitele plyne nutnost zastoupení spotřebitelů všude a za všech okolností.

Kniha rozvržena je na tři části.

První pojednává o jednotě mezi družstevními složkami, druhá o vnější činnosti družstevního hnutí ve prospěch spotřebního hospodářství, třetí o propagandě, výchově a vyučování.

Družstevní hnutí má instituce různé povahy a funkce hospodářské. Základními in-

stitucemi jsou místní nebo zemská družstva pro prodej v malém. Vedle nich jsou ústřední a národní organizace jednak propagační, jednak hospodářské, určené pro zásobování a potřeby finanční.

Ve francouzském družstevním hnutí jsou tři ústřední národní organizace: Národní federace spotřebních družstev, Družstevní francouzská velkonákupna, a Družstevní francouzská banka; prvá jest sdružením ideovým, druhé dvě mají účel hospodářský.

Národní federace byla založena r. 1912; sleduje trojí účel, zabývající se jednak rozvojem hnutí, jednak zkoumajíc spjitost a souřadnost sil všech družstev a jsouc zároveň obranným sdružením družstev, reprezentujícím je před veřejnou mocí i před soukromými institucemi země; brání družstva v ohledu správním, fiskálním i zákonném, bije se se soutěží, staví se proti všem opatřením správním a všem tahům, majícím za účel odvrátiti spotřebitele od družstevního hnutí a posílití ústrojí soukromého obchodu. Dnes není jiného ústředí kromě Národní federace, jež, uznávajíc autonomii družstevního hnutí po stránce politické i konfesionelní, připoutala k sobě spotřebitele i družstva. Jest to sociální síla, která hnutí sjednotila až na nepatrné výjimky. Družstevní hnutí ve Francii má (v r. 1929) 3000 družstev a sdružuje $2\frac{1}{2}$ mil. rodin. Je to výsledek politiky federálního sjednocení.

Družstevní velkonákupna jest obchodní společností, jejíž účelem jest zásobování družstev. Jejimi členy jsou pouze družstva; každé družstvo má počet podílů, úměrný počtu členů, má — jako každý člen družstva — jediný hlas. Úkolem jejím jest nakupovati pokud možno u výrobce (t. j. co nejlevněji), a vyhnouti se tak prostředníkům a v důsledku toho dovážeti z ciziny zboží, které se v tuzemsku nevyrábí, případně vyráběti ve vlastních dílnách a továrnách.

Družstevní banka náleží jenom družstvům, která upsala kapitál, a valná hromada se skládá toliko z delegátů těchto družstev. Zisky se dávají do rezervních fondů nebo jsou vráceny podle zásady spotřebního družstevnictví spotřebitelům peněz, t. j. družstvům. Kde si banka opatřuje peníze? U družstevníků, kteří ukládají u ní své úspory, místo aby je uložili v soukromých podnicích, ať obchodních či průmyslových. Těchto úspor používá banka k rozvoji družstevního hnutí. Na 73 tisících kontech bylo u ní v prvních sedmi letech uloženo přes 207 milionů franků. Družstevní banka podniká všemožné bankovní obchody, avšak jejím účelem jest především finanční služba družstvům.

Před válkou bylo ve Francii velmi mnoho družstev, avšak velmi drobných: 3.000 družstev se šedesáti miliony obratu v zlatých francích. V roce 1914 jen několik desítek družstev mělo obrat větší než milion zlatých franků, a žádné družstvo nedosáhlo obratu 5 milionů. Na druhé straně nebylo vzácností viděti v krajích, kde bylo hnutí družstevní dosti vyvinuto, deset až třicet družstev. Rovněž se družstva věnovala jediné činnosti, na př. výrobě chleba, prodeji uhlí. Toto rozptýlení sil poškozovalo hnutí a bylo jednou z hlavních příčin jeho slabosti. Družstva se neznala, neboť se neoznačovala, aby si dělala konkurenci; sjednocovala pouze slabý počet družstevníků, a jejich obrat byl směšně nízký.

Jakmile družstevnictví francouzské počalo sledovati politiku jednoty, směřovalo veškeré úsilí k sjednocení organizace místního hnutí. První snahou bylo, aby v jedné místnosti bylo jediné družstvo téhož odvětví činnosti. V jediné místnosti byla na př. tři družstva, prodávající smíšené zboží, mělo tedy z nich býti zachováno pouze jediné. Potom jednalo se o sjednocení různých odvětví činnosti v témže družstvu.

Je zvláštní, že ústřední sjednocení předcházelo sjednocení místnímu, jemuž bylo vý-

chodiskem. V roce 1912 byla na sjezdu v Remeši tato politika místního sjednocení zvláštní resolucí nastoupena.

Důvodem k této akci byla nemožnost dosáhnouti výhodných cen, nepřehledné množství členů správ družstevních, rostoucí náklady, nemožnost mít kvalifikované zaměstnance slušně placené, správa bez kontroly.

Družstva mohou mít trojí právní formu: jsou buď společnostmi podle práva občanského, nebo společnostmi obchodními a v tomto případě zase buď společnostmi akciovými anebo společnostmi s pohyblivým kapitálem a členstvem (podle zák. z r. 1867). Mohou se také ustavit jako útvar associační (zák. z r. 1901). Snahou Národní federace bylo utvořit jeden druh právní jednoty družstev; proto bylo jednou z hlavních jejích úloh vydání vzorných stanov, jež by obsahovaly zásady hospodářské, finanční, obchodní a právní. Prvním pravidlem jest, že člen má ve shromáždění jeden hlas bez ohledu na počet podílů. Druhým pravidlem jest, že podíly družstevní mají stálou hodnotu (zákon předpisuje výši podílu na 25 až 100 franků). Třetím pravidlem jest, že zisk jest rozdělen podle snahy členstva, t. j. poměrně podle výše jich nákupů. Toto pravidlo jest kriteriem pro družstvo, neboť je odlišuje od každého soukromého podniku a dokazuje, že účelem jeho není snaha po zisku nýbrž snaha po ukojení potřeb, služba spotřebiteli.

Družstvo nemůže být pevným, nemá-li řádně vedené účetnictví. Kontabilita jest dnes nejužitečnější věda družstevního hnutí a základem jeho činnosti. Dlužno zavést účty a bilance stejného typu, se stejnými rubrikami nákladů, aktiv a pasiv. Národní federace, velkonákupna a banka mají k dispozici účetní úředníky k organisování účetnictví družstev. Rovněž pro revisi družstev jsou k dispozici revisoři účtů. V některých krajích zavedly krajské federace povinnou revisi svých družstev.

Družstevními vedoucími orgány jsou valná hromada a správní rada. Valné hromady jsou shromážděními druhého stupně. Správní rady mají být co možná nejméně početné, 7—10členné; schůze velkého počtu lidí jest místem pro povídání. Správní rada neztrácí se v podrobnostech zabývajíc se důležitými pouze otázkami organisace, řízení a dohledu. Družstvo požaduje na řediteli nebo vedoucím odpovědnost — často i peněžitou — vůči správní radě. Družstevnictví reklamuje ode všech svých spolupracovníků na celém řebříku družstevním touž odpovědnost. Do hnutí družstevního byl zaveden zvláštní typ odpovědnosti, odpovědné jednatelství, záležející v tom, že vedoucí prodejny obdrží zboží, jehož prodejní cena je mu pevně stanovena a za níž jest odpovědný. Jeho odpovědnost je zaručena kaucí. Zkouší se úředníky a dělníky skladů důležitých družstev učiniti kolektivně odpovědnými, získati je k nejhospodárnějšímu zacházení se zbožím atd. Odpovědnost všech je nutná, neboť družstevní hnutí může žít jen, jestliže všichni činitelé budou mít dobrou vůli a důvěru a najdou v něm zájem osobní, který má být spojen se všeobecným zájmem organisace.

Obchodní sjednocenost družstevní používá stejných method kupních a prodejních. Pokud se týče prodejních cen, bylo by všeobecným požadavkem, aby prodejní ceny byly všude, u všech odboček, stejné, ježto členové mají stejná práva. Ovšem různost potravní daně, nesnáze s využitkováním jistých výdejen, vzdálených zásobovacího ústředí, nebo sevřených konkurencí, jsou důvody k zavádění různých cen. Zavádí-li ovšem velký počet odboček různé ceny, vyvolávají se tím těžké komplikace, stížená kontrola, a družstva závisí na libovůli vedoucích odboček v tomto směru. Výpočet prodejních cen je otázkou zvláštní a není možno tyto ceny stanovit určitým procentem; dlužno vzít v úvahu i náklady dopravní, skladní, zdanění potravní, úroky z půjčeného kapitálu, fiskální bř-

mena, daň výdělkovou, činži atd. Důležitou zárukou jest dohled nad výdejními. Vedoucí ručí za zboží jemu doručené cenou prodejní; buď je musí vykázati v inventáři nebo nahraditi zbožím stejného druhu; deficit nebo ztrátu musí hraditi společnosti. Proto je nutný stálý dohled nad vedoucími, zda svůj úkol řádně plní, a to jednak stálými dozorci, jednak periodickými, pokud možno čtvrtletními inventáři. Ve velkých městech je zvykem dodávka zboží do bytu zákazníkova zvláštními povozy, mladými lidmi nebo i praktikanty, při čemž obchodníci započítávají často náklady těchto dodávek do prodejní ceny zboží. Jest tudíž zřejmé, že i družstva budou z důvodů konkurenčních často nucena k dodávce zboží do bytu. Po způsobu obchodním musí družstva používatí všemožné reklamy, aby se stala známými a čelila prostředkům, jimiž obchod klame spotřebitele. Vedení řádné statistiky je nutné nejen pro zásobování družstev, nýbrž i k uznání pravidelnosti odbytu určitého zboží v prodejnách; statistika umožňuje dále srovnání vývoje družstev rok od roku. Zásobování výdejen by bylo nepravdělné, kdyby družstva nebyla stále opatřena jistým množstvím zboží, žádaného členy. Z důvodů konkurenčních nesmí se družstva vyhýbati kupním operacím tržním. Má-li družstvo více výdejen, je povinno za účelem jich zásobování zřídití skladiště, zajištěné prostředky pro dodávku zboží různým výdejním. Malá družstva pouze s jedinou výdejnou zařizují si společná skladiště. Důležitá je kontrola zboží objednaného a zboží uloženého ve skladištích věci znalým a svědomitým zaměstnancem. Kupní metody v družstvech jsou velmi různé. Ve většině družstev — a to nejmenších — není systému: nakupuje správní rada — kde mívá rozhodující slovo ředitel —, nebo ředitel sám, nebo delegovaná osoba; potom ovšem rada, která má odpovědnost, nevykonává žádnou kontrolu. Správnou methodou, odpovídající obchodním praktikám, kterou používají především velká družstva, jest nákup zboží věci znalým odborníkem. Rada může kontrolovati nákupy přezkoušením prodejních cen. Ovšem jediný systém, který by při zachování svobody družstev vedl k jednotnému nákupu za dozoru ústředních ústrojí družstevních, dal by odpovědnost odborným nakupovačům i nutnou kontrolu demokratickým orgánům družstevním.

Má-li družstevnictví představovati vzor nové hospodářské organisace, jest třeba stálé spolupráce ústrojí nižších s organismy ústředními, která by jednotila celé družstevní hnutí a utvořila z něho skutečnou instituci k přetvoření společnosti. Nižší ústrojí mají zájem na nejužších stycích s ústředními organismy, ať po stránce morální či po stránce obchodní. Na druhé straně organismy ústřední potřebují také spojení s nižšími ústrojími, neboť smyslem jejich existence jest pomáhati nižším organismům. Takové žádoucí spolupráci staví se ovšem v cestu mnohé nesnáze. Družstva nejsou nucena se podřídití ústředním organismům a býti s nimi ve spojení. I když jest družstvo členem velkonákupny, není u ní povinno nakupovati. Jest tedy nutností, aby družstva byla členy velkonákupny a banky a používala jejich služeb. Ústředí dává k dispozici své představitele pro správu velkých družstev a své tajemníky pro správu malých družstev. Taková spolupráce mezi správou ústřední a správou místní přináší vzájemné zkušenosti. Dnes 55 nejdůležitějších družstev má kupní smlouvu s velkonákupnou.

Myšlenka jednoty hnutí družstevního dala vznik myšlence jediného národního družstva. Takové jedině družstvo bylo by velmi důležitou sociální silou, ovšem mohlo by býti nebezpečné svým byrokratismem a zanedbáváním místních a územních zájmů. Prozatím není ho třeba, důležitějším jest jednotnost stanov kupní smlouvy a specialisace družstev.

Nad ústředními národními uniemi existuje organisace, která pokouší se sjednotiti všechny družstevní síly celého světa. Je to družstevní mezinárodní alliance sídlem v Lon-

dýně, založená v Paříži r. 1895. Přináleží k ní 179 národních organizací ze třiceti čtyř zemí. Sdružuje družstevní hnutí všech směrů. Čítá na 50 milionů rodin netoliko z Evropy, nýbrž i z Ameriky, Japonska a Indie. Jejimi orgány jsou sjezdy, ústřední sbor, scházející se jednou ročně, a sbor výkonný, scházející se jednou čtvrtletně.

Vedle družstev spotřebních jsou i jiné útvary družstevní. Z nich nejdůležitější jest družstevní hnutí zemědělské pro společný nákup, prodej a přeměnu zemědělských výrobků (Coopération agricole), dále výrobní sdružení družstev průmyslové výroby (družstev tiskařských, stavitelských atd.) a konečně poměrně slabé hnutí družstev stavebních. Sjednocení družstevní soustavy dlužno hledati ve spojení družstev spotřebních s družstvy výrobními: nákupy i prodeje děly by se za ceny tržní, obojí družstva by spravovala společná správní rada, výtěžek by byl rozvrhován úměrně podle skutečných nákupů a prodejů. Účelem této akce bylo by úplné družstevní hospodářství, jež by usnadnilo uskutečnění veliké myšlenky, ovládající spotřební družstevnictví, myšlenky nového hospodářského světa. Dnes existuje Sbor společný různým útvarům družstevnictví zemědělského, průmyslového, stavebního a spotřebního, jehož programem jest sjednocení snah všech družstevníků.

Všimněme si zběžně obchodní politiky družstevního hnutí. Před několika stoletími byl maloobchodník pánem obchodu; první průlom do jeho panství byl učiněn utvořením obchodních domů dodávkových a bazarů, jež poskytovaly spotřebiteli nejrůznější zboží za levné ceny; konečně utvořily se společnosti s mnoha odbočkami, obchodující se zbožím potravinářským v širším smyslu, výrobky pro domácnost a hospodářství, obuví atd., společnosti hostinské. Zde vidíme soustředění kapitálu za současné decentralisace prodeje ve velkém počtu odboček. Tajemstvím úspěchu takových společností s mnoha odbočkami jest odpovědné vedení. Tato trojí forma soukromého obchodu objevuje se obdobně v družstevnictví: ve Francii jsou četná malá družstva, velké společnosti družstevní především ve velkých městech, a družstevní společnosti vývojové s četnými prodejny. Obchod soukromý i družstevní má společné zájmy na poli organizace tržní a cenové, politiky fiskální, celní a dopravní, výrobců a dodavatelů. Zájmy obchodní jsou bližší spotřebitelům než výrobcům, jest tedy nevyhnutelné, že obchod bojuje proti daním spotřebním a hledí je nahraditi daněmi přímými. Výrobci bojují proti cizí výrobě a žádají ochranná cla. Této ochrany bývá zneužito ke zvýšení cen a k nesnázím pro obchodníky, kteří chtějí prodávati levněji a sloužiti spotřebiteli; obhajují mezinárodní svobodu výměny a družstva jim stojí po boku; ovšem ne zcela, neboť spotřebitelé, organizovaní v družstvech, jsou zároveň výrobci, většinou ovšem mezi výrobci zase dělníky; musí proto družstva hájiti zároveň legitimní zájmy výrobců tak, aby nepoškodila zájmy spotřebitelů. Všichni obchodníci mohou býti uvedeni na myšlenku nutné rovnováhy mezi výrobou a spotřebou, sjednocení výrobců a prodavačů, čímž by se ušetřilo mnoho zbytečných nákladů.

Jaký je vztah družstevnictví ke státu a veřejné moci? Družstevnictví žádá na nich řádné vybudování družstevního práva, spravedlivé rozvržení daní a finanční i morální podporu svého hnutí, neboť slouží veřejným zájmům hájíc zájmy spotřebitelů.

Družstevní hnutí nemůže mysliti na združstevnění všech společenských a veřejných služeb, avšak myšlenky, které představuje, mohou proniknouti do všech institucí. Stát s hlediska hospodářského měl by užitek z toho, kdyby svěřil vedení veřejných služeb organismům, utvořeným jedině se zřetelem na uspokojení uživatelů a řízeným jimi pod dohledem veřejné moci.

Proč není politické strany družstevní? Poněvadž družstevnictví není hnutím politickým, nýbrž slouží spotřebitelům bez rozdílu politických stran a vykonává vliv na kandidáty všech politických stran nutíc je přijímati družstevní program.

Družstevnictví jest pro všechny, jeho přívrženci jsou příslušníky všech tříd společenských, přes to však nezapomíná, že se rozvíjí v prostředí určitých tříd společenských, vyznání náboženských a přesvědčení politických. Tvoří-li však družstevnictví společnost spotřebitelů za účelem ukojení lidských potřeb, smazává rozdíl mezi společenskými třídami organisujíc spotřebitele i výrobce a vylučujíc prostředníky, takže nakonec zbývá jediná třída pracovníků družstevního hnutí.

Nejvíce příslušníků má družstevní hnutí ovšem mezi hospodářsky nejslabšími, dělnictvem, úřednictvem a středními vrstvami.

Zájem zaměstnanců družstevních má být i zájmem družstva; nestačí, aby byli jen spravedlivě odměňováni. Při tom ovšem nesmí trpěti zájmy spotřebitelů.

Členství v družstvech jest dobrovolné, zájem pro hnutí dlužno buditi propagandou slovní i písemnou, výchovou (hlavně žen) a vyučováním. Pokrok hnutí družstevního závisí z velké části na právě jmenovaných činitelích.

Dr. Lad. Strnad.

L'ETAT ET LES COOPÉRATIVES. L'Etat moderne VI. No 7. Juillet 1933.

Družstevnictví prohlašuje svou nezávislost na státní veřejné moci a veřejných zřízeních. Žijíc však v určitém politickém prostředí nemůže zůstat úplně lhostejné k jeho vývoji a k jeho projevům. Revue „L'Etat moderne“ věnovala proto značnou část svého letošního 7. čísla vztahům mezi družstevnictvím a státem i politickými stranami. Jde ovšem pouze o družstevnictví francouzské.

D r u ž s t e v n í z á k o n o d á r s t v í. Francouzské družstevnictví nepodléhá zvláštnímu zákonodárství, nýbrž buď občanskému zákoníku nebo zákonu o akciových společnostech nebo konečně spolkovému zákonu — podle toho, v jaké formě vystupuje. Družstevnictví, jakožto nové zřízení v hospodářském světě, který spočívá na zásadách zcela opačných zásadám družstevním, přizpůsobuje se velmi těžce právním formám, které nebyly pro ně dělány a které je nutí k opatřením, jež se pro družstevnictví nehodí. Francouzské družstevnictví volá proto již dlouho po svém organickém zákonu, r. 1893 by bylo k němu málem došlo, dnes je ve sněmovně jeho nový návrh, ale zdá se, že nebude tak brzy uzákoněn. Místo celkového zákona získala však jednotlivá družstevní odvětví — podle svého vlivu — zvláštní zákony. Tak zákon z r. 1920 o zemědělských družstvech, zákon o stavebních družstvech, o družstvech výrobních (1917), spotřebních (1917) a živnostenských. Tyto zákony se však nejčastěji zabývají otázkou peněžní podpory státu a otázkou daňovou. Jejich různost nedovoluje, aby se z nich sestavilo obecné a závazné družstevní právo.

Toto právo by bylo užitečné, zejména tehdy, když by bylo potvrzením dosavadních družstevních zvyklostí, když by bránilo tomu, aby se za družstevní firmu neskrývali jednotlivci nebo výdělečné skupiny, když by nutilo některá nedbalá družstva k zachovávaní přirozených pravidel družstevnictví.

Toto právo by však nebylo bez jistého nebezpečí. Musilo by sice — jako každý zákon — omezovat svobodu, ale nesmělo by být příliš složité a puntičkářské. Neboť družstevnictví je v zásadě dobrovolné a svobodné, stále se vyvíjí, stále se podrobuje novým zkušenostem. Potřebuje pro tento vývoj a nové zkušenosti co největší svobody, aby se